

Говорун Є. О.,
аспірант кафедри кримінально-правових дисциплін
Харківського національного університету внутрішніх справ

СТРОКИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ, У ЯКИХ ОСОБАМ ПОВІДОМЛЕНО ПРО ПІДОЗРУ

TIME LIMITS FOR PRE-TRIAL INVESTIGATION IN CRIMINAL CASES, WHERE THE INDIVIDUAL WAS SERVED WITH THE NOTICE OF CHARGES

Сформульовано проблематику визначення строків досудового розслідування у кримінальних провадженнях, у яких особі повідомлено про підозру. Констатується, що відповідно до ст. 219 КПК України досудове розслідування повинно бути закінчено протягом двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину. Повідомлення про підозру здійснюється у випадках: 1) затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення; 2) обрання до особи одного з передбачених цим Кодексом запобіжних заходів; 3) наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення. У перших двох випадках письмове повідомлення про підозру повинно бути доставлене не пізніше двадцяти чотирьох годин з моменту затримання чи обрання запобіжного заходу. У третьому випадку – момент повідомлення про підозру залежить від прийняття такого процесуального рішення у провадженні та вручення його особі. Проаналізовано момент, з якого особа вважається повідомленою про підозру, з урахуванням чого визначено момент початку відліку строків досудового розслідування. Вказано на прогалини законодавства в частині вручення, направлення письмового повідомлення про підозру особі, яка переховується від органів досудового розслідування чи відмовляється від його отримання. Запропоновано зміну регламентації чинного законодавства щодо закріплення випадків та процедури направлення письмового повідомлення про підозру особі. Зазначено випадки за умови настання, яких передбачено зупинення перебігу загальних строків досудового розслідування у кримінальному провадженні (ст. 290 КПК України – відкриття матеріалів іншій стороні та ознайомлення сторін з матеріалами досудового розслідування; ст. 280 КПК України – зупинення кримінального провадження). Охарактеризовано момент закінчення строку досудового розслідування. Стверджується, що строк досудового розслідування розпочинає свій відлік з моменту повідомлення особі про підозру (вручення або його направлення відповідно до запропонованого порядку) складає 2 місяці, передбачає зупинення його перебігу, продовження та закінчується прийняттям рішення про закриття чи направлення обвинувального акту, клопотання до суду.

Ключові слова: обчислення строків, підозрюваний, повістка про виклик, затримання, обвинувальний акт.

The problems of time limits for pre-trial investigation in criminal cases, where the individual was served with the notice of charges are defined. It is noted that, according to Article 219 CPC (Criminal procedure code) of Ukraine, the pre-trial investigation is required to be completed within two months from the date the person concerned is notified of suspicion in committing a crime. Notification of suspicion is necessarily made in: 1) apprehension of an individual at the scene of criminal offence or immediately after the commission of criminal offence; 2) enforcement of a restraint measure against an individual as prescribed in the present Code; 3) availability of sufficient evidence to suspect a person of having committed a criminal offence. In the first two cases a written notification of suspicion must be made within twenty-four hours after lawful apprehension or after enforcement of a restraint measure. In the third case the moment of suspicion notification depends on the formulation of such procedural judgment in proceeding and serving it to a person. The moment, when a person is considered to be informed about suspicion, has also been analyzed. Taking this into consideration, the reference time of pretrial investigation period has been determined. It is pointed at legislation gaps in parts of serving, directing written notification to the suspect, who is hiding from pre-trial investigation agencies or who refuses to take the notification. It proposes to change the current legislation concerning enshrining the cases and the procedure of written suspicion notification to a person. It is pointed at the cases, when the course of general time constraints of pretrial investigation in criminal proceeding could be suspended (Article 290 CPC of Ukraine – Disclosing materials to the other party; Article 280 CPC of Ukraine – Reasons for and procedure of suspension of pretrial investigation). The moment of term expiration for pretrial investigation has been characterized. It is confirmed that, time limits for pretrial investigation start from the moment the person concerned is notified of suspicion (service or its directing within the suggested order) and it takes two months, it provides the suspending of its proceeding, resumption, and it is completed by deciding on closing criminal proceedings or submitting an indictment to the court.

Key words: calculation of time limits, suspect, summon letter, apprehension, indictment.

Кожне кримінальне провадження індивідуальне та неповторне, що потребує проведення різного кола слідчих дій та як наслідок – затрат часу на їх проведення. Одне і те ж діяння визнане кримінальним правопорушенням, яке підпадає під одну і ту ж статтю КК України, може розслідуватись впродовж різного періоду часу, залежно від показань свідків, позиції потенційного підозрюваного, потерпілого, тривалості проведення експертизи тощо. Однак досудове розслідування у будь-якому з кримінальних проваджень має проводитись у межах визначених законодавством строків.

Питаннями строків досудового розслідування досліджувалися такими вченими, як С.Б. Фомін, Є.Г. Коваленко, І.В. Гловюк, Г.Я. Мацків, А.М. Ларінін, В.Б. Басай, О.В. Капліною та інші. Однак здебільшого науковці звертались до загальних понять процесуальних строків у кримінальному провадженні. Проте наукових праць, пов'язаних саме зі строками досудового розслідування, дослідженням їх меж, достатньо мало, що зумовлює необхідність більш глибокого вивчення вказаного питання.

Радикальні та часті зміни, які вносилися до КПК України, торкнулися також строків досудового розслі-

дування, що зумовило негайне пристосування до них правоохоронних органів та сторони захисту у кримінальному провадженні. Враховуючи, що строк досудового розслідування у кримінальному провадженні є «лакмусовим папірцем» для додержання конституційних прав осіб, а найбільше – для потенційної підозрюваної, обвинуваченої особи, виникає гостра потреба у розмежуванні хронологічних меж строків досудового розслідування з метою досягнення завдань Кримінального процесуального кодексу. Чинним КПК України окреслено загальні строки досудового розслідування, визначено їх межі. Однак у практичному сенсі виникає низка запитань щодо визначення строків досудового розслідування у конкретному кримінальному провадженні, що зумовлює необхідність виявлення недоліків правового регулювання, а також надання пропозицій щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства.

Проведення слідчих дій поза межами строків досудового розслідування тягне визнання таких доказів недопустимими та як наслідок – потенційну можливість винній особі уникнути кримінальної відповідальності та зведення всього розслідування нанівець.

Відповідно до ст. 219 КПК України досудове розслідування повинно бути закінчено протягом двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину [1, ст. 118].

У контексті нашого дослідження ми розглядаємо саме момент початку відліку строків досудового розслідування – повідомлення особі про підозру та з якого моменту особа вважається повідомленою про підозру. Так, відповідно до ст. 276 КПК України повідомлення про підозру обов'язково здійснюється в порядку, передбаченому статтею 278 цього Кодексу, у випадках: 1) затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення; 2) обрання до особи одного з передбачених цим Кодексом запобіжних заходів; 3) наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення.

Зазначимо, що в юридичній літературі, присвяченій тематиці повідомлення особі про підозру, зустрічаються найрізноманітніші точки зору, формування яких залежить багато у чому від дослідницького пошуку автора або ж від практичного досвіду дослідника. Водночас саме момент, з якого особа вважається повідомленою про підозру та своєю чергою початок відліку строків розслідування, є дискусійним та неоднозначним.

Юридично виправданою є точка зору О.В. Капліної, яка стверджує, що підозра – це обов'язковий етап кримінального провадження, зокрема стадії досудового розслідування, оскільки саме з моменту повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення починається притягнення особи до кримінальної відповідальності (п. 14 ч.1 ст. 3 КПК України) [4, ст. 241].

Науково обґрунтованим є підхід до підозри В.О. Гринюка, який зауважує, що акт повідомлення особі про підозру має важливе значення, оскільки

він є одним із засобів забезпечення невідворотності відповідальності осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, а надалі обґрунтована підозра дозволяє суду призначити таким особам справедливе покарання відповідно до характеру і тяжкості вчиненого кримінального правопорушення [7, ст. 198]. Одночасно вчений зауважує, що після складання письмового повідомлення про підозру воно повинно бути вручено особі в цей же день. Якщо особа затримана, то письмове повідомлення про підозру їй вручається не пізніше двадцяти чотирьох годин з моменту її затримання. У справах спеціального досудового розслідування щодо злочинів, передбачених ч. 2 ст. 297-1 КПК, якщо вручити письмове повідомлення про підозру неможливо через невстановлення місцезнаходження особи, то повістки про її виклик надсилаються за останнім відомим місцем проживання чи перебування та обов'язково публікуються в засобах масової інформації і на офіційних веб-сайтах органів, що здійснюють досудове розслідування. А копії процесуальних документів, що підлягають врученню підозрюваному, надсилаються захиснику [8, ст. 23].

Незважаючи на беззаперечну цінність такого підходу, він також не позбавлений спірних питань. По-перше, відповідно до ст. 42 КПК України підозрюваним є особа, якій у порядку, передбаченому статтями 276-279 цього Кодексу, повідомлено про підозру, особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, або особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень. Тобто закон вказує на можливі варіанти, за яких навіть без повідомлення особі про підозру особа набуває статусу підозрюваного. По-друге, вчений пропонує у разі неможливості вручення особі повідомлення про підозру направляти їй повістки про виклик. Однак виходячи з положень ст. 278 КПК України, слід насамперед вжити заходів до направлення не виклику, а повідомлення особі про підозру у день його складання та у порядку, передбаченому КПК України.

Значно вагомішим з практичної точки зору є дослідження Ю.П. Аленіна, та І.В. Гловюк, які пропонують у разі неможливості особистого вручення повідомлення про підозру вручити у спосіб, передбачений КПК для вручення повідомлень (ч. 3 ст. 111, ч. 1 ст. 135 КПК України), а саме надіслання поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком. Однак на практиці спосіб «повідомлення» про підозру шляхом поштового відправлення з оголошеною цінністю (із описом вкладення) і з повідомленням про його вручення документально не може гарантовано підтвердити факт їх вручення. Навіть більше, такий спосіб вручення не забезпечує виконання вимог п. 2 ч. 3 ст. 42 КПК України щодо права підозрюваного на отримання роз'яснення своїх прав. У існуючих же програмах для роботи з електронною поштою є функція повідомлення про отримання

листа, однак вона абсолютно неефективна у плані гарантованого документального (електронного) підтвердження факту отримання вказаних документів конкретною особою. Науковці запропонували змінити порядок надання особі статусу підозрюваного (шляхом внесення законодавчих змін у КПК України у частині винесення постанови про притягнення як підозрюваного), не ставлячи це у залежність від її явки до слідчого, прокурора, місцезнаходження, бажання отримати це повідомлення тощо. У зв'язку з цим особа повинна визнаватися підозрюваним з моменту складення постанови про залучення як підозрюваного [6, ст. 165].

Втім, вказана точка зору також породжує низку критичних зауважень. Зокрема, слід звернути увагу, що науковці помилково ототожнюють направлення особі повідомлення про підозру та направлення особі повістки про виклик.

У контексті ст. 135-136 КПК України розглядається лише порядок виклику особи у кримінальному провадженні та способи вручення саме повістки про виклик, питання ж направлення повідомлення про підозру чинним КПК України залишається неврегульованим. Тобто сьогодні направлення повідомлення особі про підозру у будь-який спосіб, окрім персонального вручення, може трактуватися стороною захисту як порушення конституційних прав такої особи, а надалі, можливо, і уникнення кримінальної відповідальності за вчинення правопорушення.

З цього приводу заслуговує на увагу підхід Є.О. Наливайка, який вважає, що письмове повідомлення про підозру вручається в день його складання слідчим або прокурором, а у разі неможливості такого вручення після виконання слідчим усіх можливих дій для виклику особи, після чого, вважаючи, що особа належним чином повідомлена про підозру та має статус підозрюваної [5, ст. 377]. Слабким місцем такого підходу є відсутність у деяких випадках реальної обізнаності особи щодо складеного відносно неї повідомлення про підозру та як наслідок – відсутність можливості формування позиції захисту та насамперед «розмитість» початку відліку строків досудового розслідування і відсутність можливості проведення подальшого досудового розслідування за відсутності підозрюваного.

О.Ю. Татаров пропонує у разі неможливості вручення повідомлення особі про підозру направляти її засобами поштового зв'язку. Таке направлення відповідатиме вимогам цього Кодексу та вважатиметься належним способом такого повідомлення лише у разі вручення поштового відправлення особисто (безпосередньо) підозрюваному. Навряд чи логічною буде зміна процесуального статусу особи у кримінальному провадженні, якщо повідомлення про підозру направлено їй засобами поштового зв'язку, але не було вручено адресату з якихось причин (для прикладу, повернуто відправнику у зв'язку з закінченням строку зберігання у поштовому відділенні або відмовою адресата від його отримання). Таким чином, повідомлення про підозру повинно вважатися здійсненим (а особа вважатиметься такою, що

набула статусу підозрюваного) з моменту вручення поштового відправлення, а не з моменту відправлення такого повідомлення слідчим. Зважаючи на це, особа не може набувати статусу підозрюваного у разі направлення їй слідчим повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення електронною поштою, факсимільним зв'язком, по телефону, повідомлення телеграмою [9, ст. 182–183].

Ми повністю підтримуємо думку науковця, адже саме такий спосіб направлення та вручення повідомлення про підозру сприятиме досягненню завдань кримінального процесуального законодавства. Отже, потребує невідкладного вирішення питання закріплення у чинному КПК України випадків та процедури направлення письмового повідомлення про підозру особі у вчиненні кримінального правопорушення засобами поштового зв'язку.

Водночас варто зауважити, що до строку досудового розслідування не входить:

1) період відкриття матеріалів іншій стороні в порядку ст. 290 КПК України та ознайомлення сторін з матеріалами досудового розслідування;

2) зупинення кримінального провадження в порядку ст. 280 КПК України (із дня винесення постанови про зупинення кримінального провадження до дня винесення постанови про відновлення кримінального провадження).

Вказані у ст. 219 КПК України строки досудового розслідування не є кінцевими, хоча слідчий, прокурор зобов'язані вжити всіх можливих заходів для їх дотримання. У необхідних випадках строк досудового розслідування може бути продовжений до 6 місяців (із дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину невеликої або середньої тяжкості) та до 12 місяців (із дня повідомлення особі про підозру у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину) [3, ст. 358]. Порядок їх продовження передбачений § 4 глави 24 КПК України.

Чинним КПК України передбачено, що відлік строку досудового розслідування починається із дня повідомлення особі про підозру і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акту, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності (ст. 283 КПК України).

Виходячи із змістовного аналізу ст. 283 КПК України, необхідно звернути увагу, що у разі прийняття рішення про закриття на підставі ст. 284 КПК України моментом закінчення строку досудового розслідування слід вважати дату винесення такої постанови про закриття відповідно до ст. 110 КПК України.

Одночасно у протилежному випадку моментом закінчення строків досудового розслідування під час складання обвинувального акту визначено не дату прийняття такого рішення чи його вручення особі, а саме дату направлення обвинувального акту, клопотання до суду.

Направлення до суду обвинувального акту, клопотання є юридичним фактом, який свідчить про завершення досудового розслідування [2, ст. 168].

При цьому законодавством не встановлено чіткий строк, у межах якого прокурор після затвердження чи складання обвинувального акту повинен передати його до суду. Крім цього, неможливо не згадати вимоги ч. 2 ст. 113 КПК України, відповідно до якої будь-яка процесуальна дія або сукупність дій під час кримінального провадження мають бути виконані без невинуватої затримки і в будь-якому разі не пізніше граничного строку, визначеного відповідним положенням цього Кодексу. Ми повністю підтримуємо думку науковців, які вважають,

що передача обвинувального акту повинна відбуватися у межах строків досудовою розслідування [3, ст. 499].

Таким чином, можна дійти **висновку**, що строк досудового розслідування розпочинає свій відлік з моменту повідомлення особі про підозру, а саме вручення або його направлення відповідно до запропонованого порядку складає 2 місяці, передбачає зупинення його перебігу, продовження та закінчується прийняттям рішення про закриття чи направлення обвинувального акту, клопотання до суду.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство із змінами та доп. на 16.03.2018: Офіц. текст. Київ : Альтера, 2018. 320 с.;
2. Актуальні проблеми кримінального процесу України: навч. посіб. / Є.М. Блажівський, І.М. Козьяков, О.М. Толочко, С.С. Мірошниченко, Г.П. Власова та ін. ; за заг. ред Є.М. Блажівського. Київ: Національна академія прокуратури України ; Центр учбової літератури, 2013. 304 с.
3. Кримінальний процес: підручник / Ю.М. Грошовий, В.Я. Тацій, В.П. Пшонка та К82 ін. ; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки. Харків : Право, 2013. 824 с.
4. Капліна О.В. Підозра у кримінальному провадженні: поняття, ознаки, сутність. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1 (5). с. 238–242
5. Наливайко Є. Проблемні питання повідомлення особі про підозру та зупинення досудового розслідування. *Публічне право*. 2013. № 1 (9). с. 375–380.
6. Аленін Ю.П., Гловюк І.В. Повідомлення про підозру: загальна характеристика та проблеми удосконалення. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2014. № 1. с. 161–169. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vrgc_2014_1_18 (дата звернення: 03.09.2019).
7. Гринюк В.О. Функція обвинувачення у кримінальному провадженні України: теорія та практика: монографія / В.О. Гринюк. Київ : Альтера, 2016. 358 с.
8. Гринюк В.О. Повідомлення про підозру як форма здійснення первинного обвинувачення у кримінальному провадженні. *Форум права*. 2017. № 1. с. 20–25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2017_1_6 (дата звернення: 03.09.2019).
9. Татаров О. Проблеми повідомлення про підозру та шляхи їх вирішення. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2014. № 4. с. 179–186. URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/4-2015/tatarov.pdf> (дата звернення: 26.08.2019).